

IGOR HRUŠOVSKÝ

Docent Dr. Tibor Halečka konštatuje vo svojej polemickej stati, že moja ontológia vychádza nie z kategórie hmoty, ale z metafyzického pojmu bytia, ktorý otvára priestor pre objektívny idealizmus. Pýta sa: ako môže byť „holé (prázdne, neurčené) bytie“, ako tvrdí I. Hrušovský, predpokladom materiálneho bytia? T. Halečka tvrdí, že nie bytie vôbec je predpokladom existencie predmetov, že nie bytie, ako to vysvetľuje I. Hrušovský, je predpokladom konkrétnych určení, ale že materiálnosť je predpokladom jeho rôznosti predmetov a vlastností, teda rôznych určení. Preto vraj, keď F. Engels pozitívne hovorí o bytí a spôsobe či formách jeho existencie, rozumie tým vždy a len materiálne bytie—hmotu a nie iné (prázdne, holé, peratické a pod.) bytie, pretože o inom bytí ako materiálnom nemá zmyslu hovoriť.

Vo svojich polemických vývodoch proti môjmu pojmu holého bytia sa Halečka odvoláva na Engelsa, cituje ho a citáty interpretuje. Ako ich interpretuje?

Engels hovorí: „Ak hovoríme o *bytí* a *len* o bytí, môže jednota spočívať jedine v tom, že všetky predmety, o ktoré ide — *sú*, existujú. V jednote tohto bytia a iba v nej sú zlúčené a všeobecný prísudok, že ony všetky *sú*, nielenže im nemôže dať nijaké ďalšie, spoločné alebo nespoľočné vlastnosti, ale všetky ako také zatiaľ vylučuje z úvahy. Pretože, ak sa hoci len o milimeter vzdialime od prostého základného faktu, že všetkým týmto veciam je spoločné bytie, hneď začnú vystupovať *rozdiely* týchto vecí — a o tom, či spočívajú tieto rozdiely v tom, že jedny *sú* biele a druhé čierne, jedny živé a druhé neživé, jedny snád' z tohto a iné z onoho sveta, nemôžeme rozhodnúť tým, že im všetkým rovnako pripisujeme púhu existenciu.

Jednota sveta nespočíva v jeho bytí, trebárs jeho bytie je predpokladom jeho jednoty, pretože najprv predsa musí svet byť, než môže byť *jeden*. Bytie je predsa vôbec otvorená otázka za hranicou, kde končí náš obzor. Skutočná jednota sveta spočíva v jeho materiálnosti a tá nie je dokázaná niekoľkými kaukliarskymi frázami, ale dlhým a obťažným vývinom filozofie a prírodných vied.“ Toľko Engels.

Teda sám Engels tvrdí, že bytie je *predpokladom* jednoty sveta, lebo najprv predsa musí svet byť, než môže byť *jeden*. A až určenie jednoty vyjadruje materiálnosť sveta. Naproti tomu T. Halečka tvrdí, že nie bytie, ale materiálnosť je predpokladom určení.

Vždy som tvrdil, myslím, že v zhode s Engelsom, že *materiálne* bytie je už *spôsobom* existencie, *spôsobom* bytia. A nikdy nikde som netvrdil, že *spôsob* bytia je prázdne, holé, peratické bytie.

Konečne T. Halečka na jednom mieste svojej state priznáva — nedôsledne — že Engels odhaľuje pojem bytia ako *prázdnu* kategóriu, ktorá môže vystihnúť jednotu sveta, len ak bude pochopená ako materiálne bytie. Nedôsledne, pretože inde sa pýta: ako môže byť *prázdne* bytie, ako tvrdil I. Hrušovský, predpokladom materiálneho bytia?

Predsa sám Engels hovorí o bytí [v zmysle neurčenosti, teda púhej existencie] ako o predpoklade materiálnosti. Engels predsa hovorí, že všeobecný prísudok, že všetky predmety *sú*, nedáva im ďalšie vlastnosti, ale že naopak,

všetky sa predbežne *vylučujú* z úvahy. Napriek tomu T. Halečka tvrdí, že o inom bytí ako o materiálnom nemá zmysel uvažovať. Engels dôvodí, že *jednota sveta nespočíva* v jeho bytí, hoci bytie je *predpokladom* jeho jednoty. Hoci T. Halečka, ako vidno, dezinterpretuje Engelsove vývody, predsa mi len vytýka, že sa Engelsa dovolávam *neoprávnene*. Je to pochopiteľné, ak je T. Halečka presvedčený, že jeho interpretácia Engelsových vývodov, ako to apodikticky vyslovuje, je jedine správna a ortodoxná.

Materiálnosť sveta nie je „*predpokladom* jeho rôznosti predmetov a vlastností“, ako tvrdí T. Halečka, ale materiálnosť sveta sa *prejavuje* v rôznosti predmetov a vlastností.

Nikde a nikdy som nepopieral, že keď Engels hovorí o *spôsobe* či formách existencie bytia, rozumie tým vždy a len materiálne bytie—hmotu. Naproti tomu hovorí Engels o *bytí* a *len* (sám Engels to zdôraznil) o bytí v zmysle *predpokladu* materiálneho bytia.

Konkrétne spôsoby bytia (od univerzálnych až po celkom jedinečné) sú výrazom spredmetnenia bytia v spoločensko-ľudskej praxi. Do tohto procesu náležia aj induktívne operácie, vychádzajúce z dosiahnutých výsledkov konkrétneho poznania, rôzne extrapolácie našich poznatkov, ktoré obohacujú obzor ľudského konania a poznania.

Nie je teda metafyzikou operovať pojmom „holé bytie“. Holé alebo prázdne bytie je len výrazom konkrétnej neurčenosti, dedukovaným z procesu spredmetňovania, z dialektiky vzájomného pôsobenia subjektu a objektu, človeka a predmetného sveta. Marx charakterizoval tento proces ako vzájomný vzťah „sebaodcudzenia a zrušenia tohto sebaodcudzenia“, „spredmetnenia“ a „odpredmetnenia“. Z tohto faktu možno dedukovať pomyselnú tézu úplného odpredmetnenia: to nie je výraz nebytia, ale výraz engelsovského *predpokladu*. Je to to, čo je zatiaľ mimo vedomia. Predpoklad *určenia* bytia je v spoločensko-ľudskej *praxi*. Pojem holého alebo prázdneho bytia je teda výraz *absencie* konkrétnych určení. A je zároveň *odmietnutím každého subjektívneho idealizmu*: práve z faktu procesu spredmetňovania a odpredmetňovania môžeme dedukovať, že je čosi (nie ako vlastnosť, teda určenosť) mimo poznávacieho subjektu. Toto bytie ako také alebo holé môžem vyjadriť iba takto: holé bytie je to, čo je mimo poznávacieho subjektu, je to, čo je peratické [pretože z chaosu sa nemôže rozvinúť dialektika objektu a subjektu]. Tieto vyjadrenia nie sú ešte nijakým konkrétnym určením bytia, sú vyjadrením práve len potenciality, vyjadrením možnosti stať sa určeným. Teda peratickosť (t. j. výraz *nejakého* poriadku) holého bytia je len podmienka alebo *predpoklad* dialektiky praxe a poznania, predpoklad konkrétneho určenia. Avšak určitý *konkrétny poriadok*, čo aj na *univerzálnnej* rovine, patrí už do materiálneho predmetstva. Preto hovorím, že bytie mimo môjho vedomia je pozadím konkrétneho bytia, ktoré v procese teoreticko-praktickej aktivity postupne anektujeme.

Ako vidíme, postulát holého bytia je výsledkom dedukcie zo skúseností a poznatkov spredmetňovania bytia na báze spoločensko-historickej praxe ľudí a v rámci dialektickej oscilácie subjektu a objektu. Práve na tejto báze sa vynárajú konkrétne spôsoby bytia a ich etapove charakteristické modifikácie. Efektom spomenutej dedukcie je aj postulát alebo predpoklad peratickosti bytia a potenciálnej možnosti byť poznaný.

T. Halečka tvrdí, že nie bytie vôbec je predpokladom existencie predmetov, ale bytie predmetov, ich reálna existencia je predpokladom a zdrojom

nášho pojmu bytia. Proti tejto polemickej poznámke môžem namietnuť, že nikdy som nepopieral, že by predmetné bytie nebolo zdrojom a predpokladom nášho pojmu bytia. Veď som niekoľkokrát upozornil, že pojem „holé bytie“ je dedukciou z procesu spredmetňovania.

Pokiaľ ide o pojem peraticity, nešlo mi o etymológiu tohto termínu tak, ako som kedysi rozvinul napríklad etymológiu termínu *lógos*, ale použil som ho vo svojej ontológii ako výraz *potenciálnej* danosti bytia *stať sa spôsobom* bytia alebo predmetom na báze spoločensko-praktickej činnosti a spoločensko-ludského subjektu. Podľa T. Halečku tento pojem otvára dvere fideizmu. Nechápeš prečo.

Zhrňam: Ontologická kategória predmetného bytia na rozdiel od ontického bytia, t. j. od bytia „ako takého“ je výrazom konkrétneho tvaru, i keď na univerzálnej úrovni. Každá filozofická kategória *sensu stricto* označuje niektorú univerzálnu črtu alebo vlastnosť bytia. Filozofickými kategóriami sa vyslovujú najvšeobecnejšie určenia bytia. Kategórie času a priestoru sa napríklad týkajú konkrétne určeného bytia. Všetku konkrétnu skutočnosť môžeme označiť ako materiálne bytie, ako objektívnu realitu, ako fakticitu alebo ako obzor. Všetko konkrétne bytie je nejakým spôsobom určené.

Treba *predpokladať*, že „bytie ako také“ je antichaotické, pretože inak by sa prax a poznanie *nemohli* rozvíjať a prehlbovať. „Bytie osebe“ čiže holé bytie, ak by bolo chaotické, nemohlo by vstúpiť do kontaktu s aktívnym subjektom a bolo by kognitívne nepostihnuteľné a prakticky nezvládnuiteľné. Teda *nejaký* poriadok alebo peratickosť holého bytia je podmienkou navodenia a rozvinutia praxe a poznania. A teda výraz *nejaký* poriadok vyjadruje *predpoklad* alebo potenciálnu možnosť konkrétneho *určenia* bytia v situácii už raz navodeného dialektického kontaktu spredmetneného bytia a teoreticko-praktického subjektu. Určitý *konkrétny* poriadok je už predmetnou realitou.

Predpokladám ďalej, že bytie mimo môjho vedomia je diferencovanejšie, ako sú formy či spôsoby bytia, ktoré aktuálne apercipujem. Je to principiálny predpoklad či podmienka rozvoja empirického poznania a praxe. Aj sama empirická *skutočnosť*, t. j. už určené bytie, sa vždy ukazuje perspektívne oveľa diferencovanejšie, ako je súčasný rozsah empirického *poznania*.

V tejto časti repliky som glosoval T. Halečkovu koncepciu bytia, ktorá je podľa mojej mienky celkom zreteľne poplatná starému materializmu. Je to zrejme, i keď ju formuluje eklekticky jazykom marxisticko-leninskej filozofie.

Teraz prikráčim k ďalšej skupine kardinálnych námietok T. Halečku.

T. Halečka mi vytýka, že neuznávam predmetný spôsob bytia materiálnej skutočnosti ako reálny a nezávislý od nášho vedomia. V inkriminovanej knižke o *Dialektike bytia a kultúry* tvrdím, že „spredmetnenie znamená proces prechodu z bytia mimo nášho vedomia do formy empiricko-praktických predmetov“ a že „v tomto zmysle objektívnu realitu treba chápať ako spredmetnené bytie, ako totalitu objektívnych a subjektívnych bytostných síl. To znamená, že »bytie bez nás«, t. j. holé bytie, ešte nie je objektom.“ V tejto súvislosti sám T. Halečka cituje tento môj výrok: „Preto hovorím, že bytie mimo môjho vedomia (a nie objektívna realita) je *pozadím* konkrétneho bytia, ktoré v procese prakticko-teoretickej aktivity postupne *anektujeme* a takto transformujeme na konkrétnu a premenlivú skutočnosť, na materiálnosť.“ T. Halečka tieto moje výroky komentuje takto: „Hmota teda nie je objektívna

realita, ktorá existuje nezávisle od nášho vedomia — ako ju vymedzuje Lenin, ale podľa I. Hrušovského hmoty je subjektom transformované bytie osebe, ktoré sa stáva objektívnou realitou až v našom subjekte, ...“ Nikdy a nikdy som netvrdil, že by sa hmota stala objektívnou realitou až v našom subjekte. Práve opačne proti tejto dezinterpretácii mojích formulácií som tvrdil, že hmota ako *určené* bytie na rozdiel od bytia osebe je určovaná *aj* kognitívno-praktickým subjektom. T. Halečka cituje ďalej môj výrok, podľa ktorého „materialistický postoj záleží na empiricky podloženom predpoklade, že existuje vždy možnosť odporu bytia a reality, ktorý svojou praktickou aktivitou prekonávame“. T. Halečka interpretuje tento môj výrok takto: „Aký odpor bytia, ak sme videli, že nie je materiálne a aký odpor reality, ak sme videli, že neexistuje mimo »kognitívno-praktického subjektu«?“ Môžem namietat, že práve v procese spredmetňovania, ktorý sa rozvíja v spoločensko-ludskej prakticko-poznávačej aktivite, sa navodzujú špecifické rozpory objektovo-subjektivej dialektiky; okrem toho participácia subjektu na objekte neznačí nijakú existenciu „v“ subjekte. Môžem uviesť príklad: empirický predmet nesplýva s empirickým poznatkom v dialektike objektovo-subjektivej oscilácie.

Fakt, že objektívna realita je efektom spredmetnenia bytia, znamená, že je vždy určovaná aj prakticko-kognitívnym subjektom. Práve preto konštatujú v posledných rokoch sovietski filozofi, menovite napríklad V. V. Bažan, že jestvovanie sveta pred človekom znamená *vzhľadom* k človeku. Naproti tomu stanovisko T. Halečku je celkom zrejme poplatné platforme holbachovského materializmu. Možno sa spýtať — aby som uviedol príklad: ktorý atóm je objektívnou realitou, *ten*, čo bol apercipovaný na báze fyziky platnej roku 1877 alebo na báze fyziky platnej roku 1977? I. S. Aleksejev hovorí doslova: „... éter existoval vzhľadom k praxi 19. storočia, a po Michelsonovom pokuse a vybudovaní teórie relativity v 20. storočí prestal existovať. *Proti tomu sa postavil každodenný zdravý zmysel*. No, ako *ukázal Engels, zdravý zmysel — zlý pomocník* pri riešení zložitých teoretických problémov. Veď protest proti uznaniu relatívnosti našich predstáv o jednotlivých úsekoch fyzickej reality podmienených úrovňou rozvoja spoločenskej praxe *vysvetľuje* sa neprekonanými *prežitkami nazieravého, naivnorealistického spôsobu myslenia* o realite iba vo forme objektu.“

Pýtam sa, prečo skresluje T. Halečka moje výpovede slovami, že podľa I. Hrušovského bytie „sa stáva objektívnou realitou až v [sic!] našom subjekte“? Z akých pohnútok T. Halečka deformuje moje výpovede? Odpoveď je naporúdzi: aby mohol vyhlásiť, že som subjektívny idealista. Je však toto meritórna diskusia?

V tejto súvislosti spomeniem slová takého významného marxistického mysliteľa, ako bol A. Gramsci. Podľa neho keďže všetky náboženstvá učili a učia, že svet, prírodu a vesmír stvoril boh pred stvorením človeka a že človek našiel svet už hotový, stala sa táto viera presvedčením bežného spôsobu myslenia; a objektívny — hovorí Gramsci — znamená vždy „ľudsky objektívny“ a človek poznáva objektívne, pokiaľ je poznanie reálne pre celé ľudstvo, zjednotené historicky v jednotnom kultúrnom systéme. Gramsci ďalej hovorí, že pojem „objektívny“ v *metafyzickom* materializme znamená objektivitu, ktorá existuje aj *mimo* človeka.

Je snáď A. Gramsci subjektívny idealista? Je zrejmé, že v systéme dialektického materializmu objektívna realita, ktorá existuje nezávisle od nášho

vedomia, existuje tak vždy *aj s participáciou* spoločensko-ludského subjektu. Vo svetle vývodov takého významného marxistického mysliteľa, ako bol A. Gramsci, mienka T. Halečku je celkom zreteľne poplatná metafyzickému materializmu, i keď sa svoje stanovisko usiluje kamuflovať jazykom dialektického materializmu.

T. Halečka sa odvoláva vo svojej polemike na známu Leninovu poučku a hovorí, že *existovať nezávisle od vedomia* pokladá za základný predpoklad materialistického stanoviska vo filozofii. Problém je však v tom, ako túto poučku adekvátne interpretovať. Práve preto, že marxistickou je aj poučka, že objektívna realita je efektom spredmetnenia bytia, práve preto spomenutý sovietsky filozof mohol vyhlásiť, že jestvovanie sveta *pred* človekom znamená *vzhľadom* k človeku. Je to na rozdiel od komentára T. Halečku dialekticko-materialistická interpretácia Leninovej poučky.

Zhrňam: Vyjadrením spôsobu určitého konkrétneho bytia, určitého konkrétneho prípadu vzájomných súvislostí je spredmetnenie či afirmácia, t. j. osvojenie si externého podnetu bytostnou silou praktického subjektu. Hmotná jednota sveta je vo svetle Engelsovej koncepcie v týchto vzájomných súvislostiach, presnejšie, v tomto vzájomnom pôsobení. Spredmetnenie znamená proces prechodu z bytia mimo nášho vedomia do formy empiricko-praktických predmetov. V teoreticko-praktickej činnosti bytie osebe anektujeme, t. j. transformujeme na konkrétnu skutočnosť.

Niet nijakého subjektu a objektu „osebe“, vždy sú v rozpornej interakcii. Viazu sa v protirečivom vzťahu. P. V. Kopnin konštatoval, že pojem reality je jednotou protikladov objektu a subjektu. Z tohto dôvodu už Marx vyhlásil, že príroda vzatá abstraktne, fixovaná pre seba, odtrhnuto od človeka nie je pre človeka ničím. Aj príroda, tak ako ju apercipujeme, a to celkom zrejme v prírodných vedách, má istú ľudsko-subjektívnu dimenziu.

Teda na každom konkrétnom predmete i na celej objektívnej realite vždy participuje aj kognitívno-praktický subjekt s celým svojím dedičstvom a integrovaným odkazom uplynulých vekov.

S. L. Rubinštejn právom tvrdí, že *v stotožnení pojmov bytia a objektu*, v uznávaní bytia *len vo forme objektu* je hlavný nedostatok celého *predmarxistického* materializmu. Podľa Rubinštejna bytie sa vzťahuje na subjekt len v úlohe objektu. *Bytie je nezávislé* od subjektu, ale *ako objekt* je vo vzájomnom vzťahu so subjektom. Pýtam sa: ako by asi glosoval T. Halečka tento celkom jednoznačný výrok S. L. Rubinštejna?

Podľa mojej mienky objektívnu realitu z uvedených dôvodov treba chápať ako spredmetnené bytie, ako totalitu objektívnych a subjektívnych bytostných síl.

V praktickej aktivite sa integrujú podnety, mení sa objektívny svet a zároveň sa stráca mnohé, čo sa už osvojilo. Je to večný dialektický proces osvojovania, t. j. spredmetňovania a odcudzovania. Prax, praktická predmetná činnosť bola Marxovi kľúčom na dialektické riešenie otázky vzájomného vzťahu subjektu a objektu.

Vďaka teda prakticko-poznávačej aktivite ľudí sa na každom vývinovom stupni modifikujú objekt i subjekt. Takéto transformácie si možno vysvetliť len z ich vzájomného dialektického pôsobenia sprostredkovaného spoločensko-historickou aktivitou. Všetok zásah človeka do podoby sveta vyvoláva premeny aj jeho samého.

Čo sa v danej historickej etape prezentuje istým konkrétnym spôsobom bytia, určeným aj príslušnou úrovňou poznania a hĺbkou preniknutia do jeho podstatových vrstiev, v inej vývinovej etape sa javí inakšie.

Aj keď uvažujeme o základnej povahe bytia, ktorá je vyjadrená jeho vrcholnými zákonmi, vždy ide o základné *spôsoby* bytia. Aj vrcholné zákony bytia z aspektu ontológie sú výrazom toho, čo je už v spoločensko-historickej praxi relatívne spredmetnené.

Túto druhú pasáž svojej repliky môžem zakončiť takým istým štýlom, akým si T. Halečka počínal vo svojej polemike: T. Halečka „zabudol, alebo si neuvedomil, že treba rozlišovať pojmy bytia a spôsob bytia (ako ich rozlišujú klasici) a rovnako vulgarizátorsky stotožňuje pojem „bytia osebe“ a pojem nezávislosti predmetného spôsobu bytia od nášho vedomia.

Pristupujem k tretej skupine kardinálnych námietok T. Halečku. Vytýka mi, že neoprávnene substancializujem vzťahy, súvislosti, vzájomné pôsobenia, takže fakticky vraj budujem vzťahovú ontológiu a tvrdí, že pojem vzájomného pôsobenia má svoju gnozeologickú orientačnú hodnotu len vtedy, keď odpovie na otázku: čo vzájomne pôsobí. Materiálne bytie vo svojej mnohotvárnosti, hovorí T. Halečka, je zastúpené širokou paletou materiálnych javov: vec, predmet, jeho vlastnosti, vzájomné súvislosti či vzťahy, procesy, stavy, zmeny a pod.

Pravdaže, kvalitu materiálneho bytia — ako uvádzam v inkriminovanej knižke — vyjadruje na univerzálnej rovine celá paleta kategórií a z nich predovšetkým časopriestorové určenie. Podľa slov F. Engelsa, ako v knižke uvádzam, priestor, čas, pohyb sú základné formy a spôsoby existencie hmoty. No v polemikách proti mojej koncepcii sa operovalo takmer bezvýnimočne až doteraz akýmisi ultimými materiálnymi prvkami. Vyslovil som mienku, že každý prvok je v ultimnej podstate zložitou dialektickou štruktúrou kategóriálnych určeností. V tomto zmysle hovorí aj J. Zelený, ktorého sa T. Halečka dovoľáva, že neexistuje žiadna forma pohybu hmoty, ktorá by nebola štruktúrovaným pohybom a že všetko, čo existuje, je časopriestorový štruktúrovaný proces či procesuálna štruktúra. Rovnako konštatuje aj I. V. Novik, že dialektickoštruktúrna analýza je *základnou* podmienkou poznania v jeho konkrétnosti, v jeho zložitých vnútorných i vonkajších vzťahoch.

T. Halečka namieta proti mojej koncepcii, že materialistická dialektika nekonštatuje súvislosti len ako *abstraktne* pochopené vzájomné pôsobenia javov, ale rozlišuje ich v mnohotvárnej konkrétnosti; T. Halečka ďalej hovorí, že uznanie, že všetky javy existujú len vo vzájomnej súvislosti s inými javmi, vedie v materialistickej dialektike k štúdiu konkrétnych súvislostí a nie k prázdnej abstrakcii, nie k hypostazovanej univerzálnej súvislosti.

Takéto uznanie isteže vedie k štúdiu konkrétnych súvislostí v jednotlivých špecifických oblastiach objektívnej reality. No okrem toho jestvujú aj filozofické kategórie, t. j. univerzálne pojmy. M. F. Vedenov a V. I. Kremjanskij hovoria doslova, že všeobecné poňatie štruktúry odráža hlbokú jednotu foriem bytia hmoty.

V tomto zmysle, keď hovorím o *kategórii* vzájomného pôsobenia, tvrdím v súlade s mienkou klasikov marxistickej filozofie, že vzájomné pôsobenie je fundamentálnou vlastnosťou bytia. Vzájomnými väzbami a pôsobením je vyjadrený spôsob existencie predmetov. V tomto filozofickom zmysle sa F. En-

gels vyslovil tak, že nemôžeme postúpiť ďalej ako k poznaniu vzájomného pôsobenia, pretože za ním už niet čo poznávať.

T. Halečka opätovne namieta, že čo sa vzťahuje, čo súvisí, na to koncepcia I. Hrušovského neodpovedá. A pýta sa: nie je to spôsob hľadania odhmotnenej substancie? Môžem odpovedať, že čo sa vzťahuje, čo súvisí, aké javy sa vynárajú a zanikajú, k tomu sa vyjadrujú jednotlivé konkrétne oblasti vedeckého poznania. Iba z hľadiska *starého* materializmu možno hovoriť o mojej koncepcii ako o výraze odhmotnenej substancie. Spomínam si, že nielen sovietski, ale aj niektorí slovenskí filozofi sa už dávnejšie vyslovili, že z hľadiska nového materializmu vzťahy, usporiadanie, štruktúra sú materiálne, že napríklad elementárna častica je objektívnou štruktúrou, že vzťahy, ktoré vstupujú do našich rovníc, ktorými modelujeme (v istom zmysle „zobrazujeme“) skutočnosť, nie sú výtvorom nášho vedomia. U nás sa napríklad M. Zigo už pred niekoľkými rokmi vyjadril, že nový materializmus nestotožňuje materiálnosť s „masívnosťou“ a pod., ale vychádza z pochopenia nevyhnutnosti skúmania reálnych vzťahov a štruktúr.

T. Halečka vytýka, že podľa mňa nie predmety na základe svojich vlastností vytvárajú vzťahy, ale že sú to nejaké vzťahy ako predpoklad vecí a predmetov. Podľa T. Halečku teda predmety *vytvárajú* vzťahy, sú teda voči vzťahom primárne a ja naproti tomu zo vzťahov vraj vyvodzujem predmety. Avšak, ako som to už pred viacerými desiatkami rokov vyslovil na filozofickej rovine, spôsob bytia predmetu sa simultánne prezentuje svojim utváraním, členitosťou, vzťahmi a rozpormi. Kvalitatívne špecifikum konkrétneho predmetu je výrazom osobitosti jeho dialektickoštruktúrneho členenia a utvárania.

V mnohých svojich prácach som sa usiloval demonštrovať, že *nekonečnosť hmoty je v nevyčerpateľnosti vzťahov vzájomného pôsobenia*. Toto konštatovanie je v zrejmom rozpore s predstavou existencie nejakých homogénnych entít budovy sveta. Takáto predstava je v zásadnom rozpore so samou dialektikou. Takýto rozpor ignoruje iba vulgárny materialista. Skutočne, všetko úsilie o vystihnutie akýchsi posledných homogénnych entít bytia je regres na pozície mechanistického a vulgárneho materializmu. Na každom vývinovom stupni vedy tie prvky a komponenty materiálnej štruktúry, ktorých štruktúru ešte nepoznáme, prezentujú sa akoby prvky základnej roviny. Spomínam si, že pred viacerými rokmi aj náš filozof Michal Suchý sa vyslovil, že zavedením princípu dialektického protirečenia do materializmu sa ruší jeho substančné hľadisko nemenných a teda neanalyzovateľných entít a zavadza sa východisko protirečivých entít, hľadisko vzájomného pôsobenia. A. I. Ujomov, ktorého sa T. Halečka dovoľáva, zdôvodnil, že regres do nekonečností sa prieči predstave o existencii jednoduchých elementov vesmíru. Taká predstava je v rozpore so samou dialektikou.

Známy sovietsky filozof a vedec G. E. Svečnikov sa pred nedávnom vyslovil, že ontologický aspekt nevyčerpateľnosti hmoty je v neobmedzenosti jej štruktúry, v nekonečnosti jej vlastností, väzieb vzájomného pôsobenia. Konštatoval tiež, že príroda je nekonečný súbor vzájomne viazaných kvalitatívne rôznych štruktúrnych úrovní. N. F. Ovčinnikov sa rovnako vyslovil, že každej štruktúrnej úrovni hmoty zodpovedá charakteristický typ štruktúry v hraniciach všeobecného časopriestorového typu štruktúry. Podľa M. E. Omeljanovského bolo by nesprávne hľadať hmotu ako takú, nejakú nemennú prvotnú substanciu mimo jej konkrétnych foriem.

V procese vývinovej dialektiky vedy čoraz diferencovanejšie zachytávame štruktúru konkrétneho faktu a v čoraz zložitejších teoretických modeloch vyjadrujeme funkčné vzťahy a dialektické rozpory tohto faktu. Jednako však na každej rovine podstaty skutočnosti vždy ostávajú pre vedecký výskum ešte hlbšie subštruktúry reality, do ktorých postupne prenikáme. Každému vývinovému stupňu vedeckého poznania, ku ktorému sme dospeli, zodpovedá príslušná hĺbka preniknutia do konkrétneho obsahu podstaty reality. Toto prebíjanie sa do hlbších rovín podstaty si, pravdaže, vyžaduje nevyhnutne výstavbu špecifickej sústavy pojmov adekvátnej dosiahnutej roviny. Túto sústavu nemožno jednoducho derivovať z pojmovej štruktúry menej hlbokých rovín skutočnosti, ako sa domnievala púha mechanistická veda.

Podľa spomenutého G. E. Svečnikova prechod od výskumu jednej štruktúrnej roviny k výskumu hlbšej roviny si vyžaduje substitúciu pojmov a koncepcií modifikovanými pojmami a koncepciami: napríklad prechod od molekulárnej roviny k atómovej rovine a ďalej k rovine elementárnych častíc. Aj J. V. Sačkov tvrdí, že vzájomné vzťahy napríklad medzi makrorovinami a mikrorovinami skúmaných štruktúr sú veľmi zložité a nemožno ich vtiesnať do úzkeho rámca jednoduchej dedukcie. I. V. Novik zasa konštatuje, že každá rovina štruktúrnych vzťahov spolu s typom prvkov a zložiek, ktoré im priradíme, je špecifická a vyžaduje si špecifickú sústavu pojmov teoretickej explanácie.

Každá teoretická štruktúra ako pojmový korelát určitej reálnej štruktúry spoluurčuje aj obsah do nej patriacich pojmov, a takto — ako zdôrazňuje I. V. Novik — zabraňuje eklektickému miešaniu pojmov patriacich do rôznych teoretických sústav. Filozof a fyzik I. A. Akčurín hovorí v tejto súvislosti o určitej „kríze“ kategórie všeobecného v podobe, v ktorej sa sformovala na základe tradičných induktívno-deduktívnych metód.

V príspevku k teórii rovín štruktúrnych vzťahov A. A. Butakov nedávno konštatoval, že táto teória sa musí orientovať na „skryté parametry“, t. j. zákonitosti ešte neznámych úrovni hmoty, ktoré vplývajú na zákony vyšších úrovní; tieto zákonitosti sú parametrami neobvyklými, kvalitatívne špecifickými.

Toto, čo som práve uviedol, sú len celkom stručne naskicované námietky proti kardinálnym tézám T. Halečku k môjmu chápaniu štruktúrológie a k mojej interpretácii kategórie vzájomného pôsobenia.

Pristupujem teraz k ďalším námietkam T. Halečku.

Vo svojej polemike mi T. Halečka vytyka, že zveličujem význam kategórie štruktúry a že môže byť skutočne dialektickou jedine vo vzťahu k celému systému materialistickej dialektiky a v jeho rámci.

V mnohých svojich prácach, ako aj v inkriminovanej knižke konštatujem, že v rôznych etapách dejín sa podľa potrieb spoločenskej praxe uplatňujú rozličné zložky a momenty dialektického materializmu. Uvediem mienku niekoľkých renomovaných sovietskych vedcov a filozofov.

„Pojem štruktúry má mnohostranný význam pre jednotlivé vedné disciplíny a patrí čoraz zrejmejšie medzi najdôležitejšie kategórie filozofie.“ (M. F. Vedenov, V. I. Kremjanskij, A. T. Šatalov). „V súčasnej prírodovede »rodiacej dialektický materializmus« (Lenin) štruktúrny prístup prejavil sa v celej svojej účinnosti a umožnil vedcom o prírode dosiahnuť nespočetné úspechy“ (úvod zb. *Struktura i formy materii*, Moskva 1967). „Pokiaľ ide o analýzu

základných koncepcií a princípov vedy, možno zaznamenať úspechy v štúdiu všeobecných princípov poznania. Najširšou koncepciou stala sa v súčasnosti koncepcia štruktúry a štruktúrnej analýzy. Nadobúda a možno povedať, že aj nadobudla význam *všeobecného princípu*. Práce sovietskych filozofov a prírodovedcov osvetlili vývin tejto koncepcie a pravdivo odhalili jej filozofický význam“ (z uznesenia Prezídia Akadémie vied ZSSR 1969, publ. v čas. *Voprosy filosofii*). „Úspechy vedy za posledné desaťročie jasne potvrdzujú bezvýhradnú správnosť záverov dialektického materializmu o štruktúre ako o *všeobecnej vlastnosti hmoty*; hmota je zásadne neredukovateľná na akékoľvek posledné, absolútne jednoduché častice“ (Kurs marxisticko-leninskej filozofii, Moskva 1968). „Dialekticko-štruktúrna analýza je *základná* podmienka poznania objektu v jeho konkrétnosti, v jeho zložitých vnútorných i vonkajších vzťahoch“ (I. B. Novik). „Treba prehodnotiť obsah kategórií i zákonov materialistickej dialektiky na báze systémovo-štruktúrneho prístupu (princípu), ktorý preniká do všetkých vedných oblastí“ (V. S. Tuchtin).

Pokiaľ ide o druhú časť práve citovanej námietky T. Halečku, sám uvádzam vo svojich prácach i v inkriminovaných spisoch, že riešenie každého problému treba zakladať na jeho rozbere v jeho komplexnosti a zároveň s prizeraním ku všetkým ostatným zložkám vedeckej filozofie. Zdôrazňovanie záujmu sovietskych filozofov a vedcov o kategóriu štruktúry neznamená nijakú absolutizáciu a ani nijaké popieranie významu a úlohy ostatných kategórií ako hmota, dialektika, čas, priestor, kauzalita, nevyhnutnosť, náhoda, forma, obsah, kvalita, kvantita atď. Vo *Filosofskom slovarji* (Moskva 1972) sa uvádza, že „filozofické kategórie sú v určitej vzájomnej súvislosti a tvoria systém, v ktorom nie sú usporiadané ľubovoľne, jedna vedľa druhej, ale vyvodzujú sa jedna z druhej podľa objektívnych zákonov reality a vývoja poznania“. Nikde a nikdy som to nepopieral.

T. Halečka uvádza v tejto súvislosti aj niekoľko konkrétnych prípadov. Vytýka, že kategóriu kvality redukujem a premieňam na kategóriu štruktúry, keď tvrdím, že „realita je kvalitatívne, t. j. štruktúrne diferencovaná“. Toto „štrukturologické“ poňatie sa vraj u mňa graduje až k pojmu podstaty, ktorá je tak isto zredukovaná na štruktúru. T. Halečka nesúhlasí s mojimi výrokmí: „podstatu vecí vyjadrujeme zákonmi týkajúcimi sa danej veci, ich jednotou“ a „podstata je teda štruktúra konštitutívnych konkrétnych vzťahov objektu. Podstatu predmetu tvoria jeho základné stránky a zložky, jednota ich vzájomných vzťahov.“ T. Halečka namieta, že „takéto vymedzenie podstaty znamená jej redukciu na štruktúru“ a hovorí ďalej: „no súčasne nie je možné vymedziť podstatu vtedy, keď sa rozplynie v súbore všetkých »konštitutívnych« stránok, zložiek a ich vzťahov. Veď reálne objekty sú konštituované nielen ich podstatou, ale i nepodstatnými stránkami, črtami a vzťahmi...“ Toto tu citujem na ilustráciu zvláštného spôsobu argumentovania T. Halečku, keď raz hovorí o podstate a vzápätí o objekte: vraj nie je možné vymedziť podstatu súboru konštitutívnych zložiek, *veď reálne* objekty sú konštituované... atď.

Najprv teda, pokiaľ ide o kategóriu kvality: v spomenutom *Filosofskom slovarji* sa tvrdí, že „kvalita je podstatná určenosť predmetu, vzhľadom na ktorú je daným a nie iným predmetom a líši sa od iných predmetov“. Pokiaľ ide o kategóriu podstaty: podľa V. I. Kremjanského „podstata objektu je štruktúra hlbinných väzieb jeho zložiek“. M. F. Vedenov a V. I. Kremjanskij

konštatujú: „Pojem kvality a pojem podstaty sú *tožné*.“ M. F. Vedenov, V. I. Kremjanskij a A. T. Šatalov vyhlasujú: „Štruktúra je *rozvinutý výraz podstaty* daného objektu poznania... *Podstata* každého objektu je *celok jeho hlbinných väzbov a vzťahov*.“ Sám som sa už vyjadril takto: kvalitatívna špecifikácia každého predmetu je determinovaná konkrétnym charakterom jeho vnútornej štruktúrnej diferenciacie i jeho podstatných externých väzieb. Kategóriou kvality označujeme dialektickú jednotu základných črt predmetu, ktoré určujú jeho relatívnu stabilitu a jeho odlišnosť od iných predmetov. V inkriminovanej knižke konštatujem: sama podstata vecí, procesov, živých ideí, udalostí je bytostne protirečivá, rozporná. Preto vystihnúť ju znamená poznať jej vnútorné protirečenie, dynamickú interakciu jej konštitutívnych zložiek. Okrem toho si treba všimnúť, že nijaký objekt ani jeho podstatné vlastnosti nie sú absolútne ohraničené od ešte hlbších podstatových určení a nie sú určované iba zo seba. Každá štruktúrna rovina je kvalitatívne špecifická a materiálny svet je nekonečný komplex vzájomne viazaných kvalitatívne rôznych štruktúrnych rovín.

T. Halečka mi ďalej vytýka, že materiálnosť modifikujem do podoby jej empiricko-subjektivistického chápania a že tvrdím, že niet iného poznania, len empiricko-štruktúrne.

V knižke skutočne tvrdím, že v ontológii i v jednotlivých konkrétnych oblastiach vedeckého poznania, ktorých predmetom je vystihovanie charakteru, vlastností a zákonitostí objektívnej skutočnosti, niet iného poznania, len empiricko-štruktúrne, a to vo vertikálnej dimenzii od univerzálnych až po celkom špeciálne výpovede.

Vo svojej polemike T. Halečka skresluje moje chápanie empirického bytia takto: I. Hrušovský „za empirické bytie pokladá bytie, ktoré už nie je mimo nášho vedomia, ale je »spredmetnené« v subjekte.“ Táto námietka celkom zreteľne vyplýva z mechanisticko-materialistického postoja T. Halečku, pretože tvrdí, že empirické bytie situujem do subjektu. Nie je to však pravda, pretože, ako som už zdôvodnil, spredmetnenie nie je imanentné subjektu. Keď hovorím o hlbinej empirii (na rozdiel od starej deskriptívnej empirie), rozlišujem jasne empirický objekt a empirický poznatok. Poznávaci subjekt participuje na empirickom objekte, ale ho nevyčerpáva a nevstrebáva. Na empirickom subjekte takisto participuje objekt, je ním utváraný. To, čo je celkom nezávislé od subjektu, to je, ako sme zdôvodnili, ešte neurčené bytie, t. j. holé bytie. Od „bytia osebe“ rozlišujem empirickú, t. j. objektovo-subjektívnu skutočnosť s celou jej hlbinnou diferenciáciou.

Kognitívne môžeme vystihovať či poznávať iba spôsoby bytia, a preto všetko konkrétne poznanie je empirické; no empirické poznanie si vždy vyžaduje určité teoretické predpoklady, vyplývajúce z predošlých skúseností a poznatkov. Práve preto sme schopní empirický obsah konkrétnej skutočnosti apercipovať. Kategória matérie je univerzálny ontologický pojem na označenie totality empirického (hlbinné empirického), t. j. určeného bytia. Teda hmota je už konkrétnym bytím, pričom rozlišujeme jej univerzálne určenie v zmysle filozofického pojmu hmoty a jej špecifické určenie, napríklad masa, živá hmota, vedomie atď.

V inkriminovanej knižke konštatujem: Etapovité rekonštrukcie vedeckých teórií, ak sú determinované samou dialektikou vedeckého poznania, umožňujú v zásade vždy hlbšie vystihovanie podstatných súvislostí objektívnej skutoč-

nosti, ktorá potom — zložitejšie a prenikavejšie poznaná a prakticky ovládaná — dáva účinnejšie podnety pre teoretické zmocňovanie sa sveta. V dialektickej formulke to znie takto: úlohy skúmania skutočností sa prehľbujú v dôsledku zdokonalenia danej teórie, vyvolaného opäť novými výsledkami konkrétneho bádania.

T. Halečka mi ďalej vytýka, že stav poznania v oblasti fyziky mikrosveta povyšujem na úroveň filozoficko-ontologického obrazu skutočnosti a že ho generalizujem aj na oblasť makro a megasveta. Nie je to pravda: neustále upozorňujem na nevyhnutnosť rozlišovania kvalitatívne diferencovaných sfér sveta a štruktúrnych rovín. Neraz som už varoval pred mechanickými extrapoláciami zákonitostí makrosveta na mikro a megadimenzie a takisto zákonitostí mikrosveta na iné vesmírne oblasti. Každá oblasť objektívnej skutočnosti má predsa svoje charakteristické zákonitosti a práve preto treba rozvíjať a uplatňovať aj špecifické metódy extrapolácií konkrétnych poznatkov. Ak sa zaoberám problematikou kategórie vzájomného pôsobenia, uvedomujem si, že nejde iba o konkrétnu problematiku mikrofyziky.

Prečo volil T. Halečka takýto spôsob polemiky, aký uplatnil vo svojom článku? Azda zabudol, alebo si neuvedomil (alebo...?), že možno diskutovať aj meritórne?

T. Halečka hovorí, že nemožno súhlasiť s I. Hrušovským, keď tvrdí, že „dialektika ako veda o zákonoch pohybu, dialektická metóda má neanalytickú povahu“. V pasážach, z ktorých je vyňatý tento citát, sa však nezaobieram, ako možno zistiť z kontextu, problematikou analýzy a syntézy, ale hovorím o analyticite v rámci daného formalizovaného jazyka. T. Halečka konštatuje, že vychádzam akoby z potreby doplniť neanalytické myslenie v dialektike analytickým „empiricko-štruktúrnym poznaním“. V inkriminovanej knižke som však rozviedol iba toto svoje konštatovanie: „Kým sa formálna logika zaoberá presnosťou a dôslednosťou vedeckých formulácií, dialektická logika nerieši otázky správnosti poznatkov, ale skúma rozporný pohyb skutočností.“ A ďalej tvrdím, že „ak suspendujeme empirickú výpovednú funkciu syntetických viet, tak musia byť iba syntakticky korektné (nekontradiktorné), preto sa odhlíada od ich empirického obsahu, čiže od triedy následkov, majúcich neanalytický charakter“. Ako z tejto súvislosti vyplýva, poznámka T. Halečku o „analytickom »empiricko-štruktúrnym poznaní«“ nemá nijaký zmysel.

Vo svojej polemike T. Halečka konštatuje, že v rade mojich názorov „znelo echo štrukturalistickej inšpirácie, ako na to oprávnené poukázal najmä profesor M. Topoľský“ a že toto echo v posledných Hrušovského prácach „nielen nedoznalo, ale naopak, autor ho rozvinul na ucelenú metodologicko-ontologickú platformu“. Autor sa pritom odvoláva na prácu V. I. Sviderského o dialektike elementov a štruktúry, v ktorej zdôrazňuje, že štrukturalistické predstavy vo fyzike sú používané ako zbraň súčasných fyzikov-idealistov a že naproti tomu dialektický materializmus skúma všetky telesá a javy vo svete ako procesy atď. Táto námietka T. Halečku a citát proti mojej ideovej pozícii by však obstál, len keby som vyznával synchronický model štrukturalizmu, ako ho zastávajú niektorí francúzski štrukturalisti a americkí sociológovia. Ale veď už od rokov sústavne kritizujem a odmietam z hľadiska svojho chápania dialektiky štruktúry práve tento model, pričom som sa neraz odvolával i na Halečkom citovaného V. I. Sviderského. T. Halečka totiž pokladal z hľa-

diska účinnosti svojej polemiky za vhodné zamlčať tieto ďalšie vývody Sviderského: „tradičné ponímanie štruktúry obyčajne *staticky* chápało konkrétne objekty“. Svidersky ďalej hovorí, že „treba sústrediť pozornosť na dialektiku vzájomných zväzkov elementov“ a že „ponímanie štruktúry ako neustále sa meniacej v čase i priestore je pokrokom v interpretácii dynamického aspektu úrovni organizácie“. Ja sám sa už niekoľko desaťročí prísne dištancujem od akýchkoľvek statických a synchronických modelov štrukturalizmu a v rámci svojej koncepcie štrukturoológie — ako organickej zložky dialektického materializmu — rozvíjam problematiku dialektiky štruktúry. Rozvíjam ju na filozofickej rovine i v konkrétnych oblastiach vedy. Pýtam sa, prečo T. Halečka nevenoval vôbec nijakú pozornosť vývodom sovietskych filozofov a vedcov, ktoré v inkriminovaných prácach uvádzam? Upozorňujem v nich, ako napríklad I. V. Blauberger, E. G. Judin, J. S. Vjatkin, A. S. Mamzin, I. T. Frolov a mnohí ďalší hovoria, že snahy stavať proti sebe štruktúrny výskum a dialektiku spočívajú na zjednodušenom chápaní samej dialektiky a že štruktúrno-funkčný a genetický, dynamický aspekt tvoria jednotu. Ide o *jednotu* a o nijakú *konvergenciu*, ako sa mi nedávno nezmyselne a zlomyselne vytýkalo. Mnohí renomovaní sovietski vedci neprestajne akcentujú, že táto *jednota* je jedným z najzákladnejších metodologických princípov súčasného vedeckého poznania. Ako vidno, nejde tu o nijaké „kladenie kategórie štruktúry do jadra dialektiky“, ako vytýka T. Halečka, ale o dialektickú interpretáciu štruktúry. Nič iného netvrdím ani ja sám. Už dlhé roky a sústavne sledujem primárne vždy práve rozporný, antinómny charakter štruktúr predmetov, pretože práve on je zdrojom ich pohybu a kvalitatívnych zmien. Podstata predmetov a procesov je preda protirečivá vo všetkých svojich dimenziách a hlbinných vrstvách. Dialektická premenlivosť konkrétnej skutočnosti sa prejavuje v štrukturačných procesoch, v tvorbe a rušení štruktúr.

Nadpis polemického článku T. Halečku znie takto: „Štrukturoológia“ a marxisticko-leninská filozofia. Z mojich vývodov vyplýva celkom jednoznačne, že štrukturoológia na rozdiel od synchronického modelu štrukturalizmu je celkom zrejme organickou súčasťou dialektického materializmu. Domnievam sa, že práve výsledky úsilia najmä sovietskych bádateľov na tomto poli, ako som v inkriminovaných textoch doložil, sú výrazným obohatením marxistickej filozofie ako „otvoreného systému poznatkov“.

Podľa T. Halečku, ak Hrušovský tvrdí, že celý svet je sústavou prenikajúcich sa a organicky súvisiacich reálnych vzťahov, ktoré určitým špecifickým spôsobom reagujú, nech sa kdekoľvek vynorí alebo zanikne nejaký jav, je to len spôsob hľadania odhmotnenej substancie. Avšak citát znie takto: „Celý svet je sústavou prenikajúcich sa a organicky súvisiacich reálnych vzťahov, ktoré určitým špecifickým spôsobom reagujú, nech sa kdekoľvek vynorí alebo zanikne nejaký jav; dynamická štruktúra, ktorou je svet, je sieťou neustálych napätí s rozmanitými a kolísajúcimi intenzitami a formami; reálna skutočnosť je teda štruktúrou súvislostí a podmieneností, a to štruktúrou dynamickou, plnou pohybu a dialektických tenzií, v ktorej sa jednotlivé konkrétne javy ustavične menia, vynárajú a zanikajú. Objektívna realita nemá absolútne hranice, ani pokiaľ ide o jej štruktúru, ani pokiaľ ide o jej diferenciáciu a premenlivosť.“ Toto je citát z mojej knihy *Engels ako filozof* z roku 1946, na ktorý poukazujem v inkriminovanej knižke. T. Halečka tento citát glosuje takto: „Čo sa vzťahuje, čo súvisí, aké javy sa vynárajú a zani-

kajú, na to táto koncepcia odpoveď nedáva...“ Ako som už v inej súvislosti uviedol, sú to jednotlivé konkrétne oblasti vedeckého poznania, ktoré na prezentované otázky odpovedajú. Pýtam sa však: nie je uvedený citát z roku 1946 anticipáciou stanovísk sovietskych filozofov a vedcov, na ktorých som sa v tejto replike odvolal?

Skutočne teda, ako vidíme, špecifické črty každej entity sú v podstate určované inherentnou interakciou materiality. Predmety sú konšteláciami a konfiguráciami vzájomného a protirečivého pôsobenia kvalitatívne nekonečne rozmanitej skutočnosti. Inými slovami: spôsob existencie predmetu vyjadrujú jeho dialektickoštruktúrne väzby a interakcie.

Napriek všetkému dôvodu opäť som sa celkom nedávno dočítal, že genetický variant štrukturalizmu, organické spojenie synchronných a diachrónnych aspektov v reálnom dianí je nemožný, ak postulujeme ontologický primát vzťahov pred prvkami. Zdá sa, že zbytočne som sa opytoval, čo vlastne rozumieť prvkami, ak nie sú uzlami vzájomných pôsobení.

Napokon ešte toto: T. Halečka ma vo svojom polemickom článku apostrofuje takto: I. Hrušovský „zabudol alebo si neuvedomil (alebo...?), že podstata teórie dialektického a historického materializmu nie je v jeho jazyku, ale v obsahovo-teoretickej hodnote jeho kategórií, zákonov a princípov. Výsledkom tohto pokusu nemohlo byť nič iné ako eklektické spojenie jazyka marxisticko-leninskej filozofie s ontologickými dôsledkami neopozitivistickej gnozeológie (k tomu Hegel, metóda štrukturalizmu a pod.)“ M. Topolský, na ktorého sa T. Halečka vo svojej polemike odvoláva, sa nedávno vyslovil, že novopozitivismus—štrukturalizmus stal sa u nás „najnebezpečnejším revizionistickým pokusom rozvrátiť učenie marxizmu—leninizmu“. Podľa T. Halečku je prinajmenšom omylom hľadať v sovietskej filozofii oporu pre moju koncepciu »štrukturoológie«. Prečo? Pretože vraj na rozdiel od citovaných filozofov nevychádzam z dialektickomaterialistickej teórie poznania. Nazdávam sa, že takýto polemický štýl svedčí o veľkom sebavedomí, o neobyčajnej sebaistote a o pohľadavom postoji k odlišnej mienke. Celkom nedávno som sa dočítal, že odvolávať sa pri pokusoch o vytváranie štruktúrnej dialektiky namiesto (!) materialistickej dialektiky na klasikov a súčasných sovietskych filozofov znamená ísť viac po línii verbalizmu ako po línii „ducha“. Skutočne, v poslednom čase som sa vo svojich vývodoch často odvolával na klasikov a súčasných sovietskych filozofov a usiloval som sa ich adekvátne pochopiť. Prítom som nikdy netvrdil, že osud mi azda dožičil patent na ich ortodoxný výklad; okrem toho odvolával som sa na nich predovšetkým preto, že nemám účinnejší spôsob sebaobranu.

V tejto polemike, práve tak ako v dlhej sérii diskusií v uplynulých rokoch, išlo mi len o to, aby som bránil stanovisko, ku ktorému som sa dopracoval sústavným zvažovaním odkazu klasikov i jeho interpretátorov a rozvíjateľov. Moje stanovisko nie je nijakým konglomerátom alebo podľa Halečku eklektickým spájaním týchto a iných ideových podnetov, ale — pri všetkej skromnosti — je ich osobnostnou integráciou. Nik nie je skutočným mysliteľom, kto do svojho ideového sveta inkorporuje podnety hoci i veľkých a zaväzujúcich autorít nejako mechanicky a automaticky. Môžeme si ich naozaj osvojovať len tvorivým úsilím, totiž tak, aby sa stali organickou zložkou nášho ideového postoja.